

NAUKA SV. TOME O BOGOČOVJEČNOSTI BIBLIJE

Dr B. DUDA

Mislim da se donedavna prenaplašavalo sv. Tomu kao filozofa. Bilo je to zbog tadanjeg časa suvremenosti Crkve. Ne kao da on to i takav nije bio. U stvari, uvijek se isticala njegova cjelovitost, genij sinteze. Bio je on zapravo filozof-teolog, točnije: teolog koji u jedinstvenu viziju spaja ljudsko i božansko znanje, razum i vjeru. I baš zato, nije to trebalo zapravo ni naglašavati, on je bio — dakako u okviru svog vremena — genijalan bibličar, u katoličkom smislu dakako: svoju je teološku misao napajao i temeljio na Svetom pismu u naručaju Crkve.

Stav sv. Tome prema Sv. pismu, bolje: momenat Sv. pisma u teološkoj misli sv. Tome, najkraće je sažeo Pater Geenen u svom članku u *Dictionnaire de la Théologie catholique* (XV, 1, col. 694—738). Vrijedno je čuti samo naslove ove studije, na pedesetak zbijenih enciklopedijskih stupaca, o sv. Tomi kao egzegeti: 1. Biblijski tekst sv. Tome — 2. Biblijski kanon — 3. Biblijska dokumentacija u opusu sv. Tome — 4. Sv. Toma i biblijska filologija — 5. Sv. Toma i biblijska kritika — 6. Opće značajke Tomine egzegeze — 7. Njegova hermeneutska pravila.

Zaustavimo se samo načas na ovom posljednjem: spomenimo samo neka hermeneutska Tomina pravila koja odražavaju njegov stav prema Sv. pismu. Prije svega, veli on, tumačenje svetih knjiga iziskuje naporan posao: »Istina vjere nalazi se u Pismu 'diffuse', razlivena i na različite načine, ponegdje i prikriveno. Da bi se iskresala iz Pisma istina vjere, potreban je dug studij i izvježbanost« (II II, q. 1, art. 9, ad 1). Nadalje, u proučavanju i tumačenju Pisma treba voditi računa o tzv. analogiji vjere zbog čega »u literarnom smislu Svetog pisma ne može biti ništa krivo« (I q. 1, art. 10, ad 3). Sigurno definirana vjerska istina i siguran smisao Sv. pisma nikada ne mogu biti u protuslovlju. Ako do takve antinomije dođe, očito je da ili jedno ili drugo ili oboje nismo pravo shvatili, te valja dublje i svestranije proučiti (DTC XV, 1, c. 727—728).

Sv. Toma na svoj način tvrdi ono isto što se danas tako snažno ističe: za razumijevanje, recimo tako, stila Sv. pisma važno je uočiti biblijska »genera literaria« — književne rodove. Evo što piše u uvodu u tumačenje Psaltira: »U Svetom pismu nalazimo različit način ili oblik: narativan... koji se nalazi u povijesnim knjigama. Poticajni i zapovjedni... u Zakonu, prorocima i knjigama Salomonovim. Raspravljajući i hvalbeni u ovoj knjizi (tj. Psalmima), jer što se u drugim knjigama

izriče na spomenute načine, u ovoj (tj. u Psalmima) izriče se hvalom ili molitvom (DTC XV, 1, c. 729).

Za razumijevanje Pisma odlučna je nakana piščeva, a ne prvenstveno uvid čitateljev. Zato sv. Toma toliko puta, npr. u komentarima Pavla, istražuje »intentionem Apostoli«. Nju će nam — veli on s Rikardom od sv. Viktora — objasniti već sam kontekst ili »circumstantia litteraria« (DTC XV, 1, c. 730).

Dakako, takva »izvježbanost« u Pismu — izraz je Akvinčev — omogućila mu je veliku otvorenost u teškim biblijsko-teološkim pitanjima koja do danas nisu bez ostatka riješena. Evo što on npr. odgovara na klasičnu poteškoću Šestodnevlja o danima, prislanjajući se dakako uz Augustina: »U ovakvim pitanjima treba dvoje uočiti: prvo, treba nepokolebljivo prijanjati uz istinu Pisma. Drugo, budući da se Pismo može tumačiti mnogostruko, ne valja ni uz jedno tumačenje prionuti neopozivo, da nevjernici ne bi stoga ismjeivali Pismo, i da im se ne zatvori put k vjerovanju ako se kasnije sigurno dokaže krivim što je netko smatrao smislom Pisma« (I, q. 68, art. 1, in corp).

Očito, dakle, po sv. Tomi ne valja poistovjetiti istinu Pisma — tj. stvarni njegov sadržaj — s tumačenjima koja su plod uvjetovanosti ljudske mudrosti. Tumačenja mnogo puta pogađaju, više — manje, istinu Pisma ili barem utiru k njoj put; no istina Pisma nije istovjetna s tumačenjima, zato je katkada uporno držanje tumačenja pod svaku cijenu na uštrb i Pismu i pravoj vjeri.

Sv. Toma je još jasniji s tim u vezi u svom spisu *De potentia* (q. 3, art. 1 in corp), gdje se i opet prislanja uz Augustina. Tu također raspravlja o smislu Sv. Pisma u pogledu izvještaja o stvaranju, te primjećuje: »U vezi s tim pitanjem dvoje se može dalje raspravljati: prvo, o *samoj istini stvari*; drugo o *smislu slova* kojim nam Mojsije, božanski nadahnut, izlaže početak svijeta. U pogledu prvog (tj. u pogledu same istine stvari) dvoje treba izbjeći: da u tom ne ustvrdimo ništa krivo što bi bilo u suprotnosti s istinom vjere; drugo, da ne bi tko, čim nešto smatra istinom vjere, to i proglasio istinom vjere.«

S koliko razborite obzirnosti postupa ovdje Anđeoski naučitelj. Prvo, upozorava na spomenutu analogiju vjere: istina ne može protusloviti istini; zato je nemoguće da bi nešto bilo članak vjere i stajalo u suprotnosti s Pismom. Ali je važnije drugo: nije svaka »istina« odmah istina vjere. I zato je nepodesno s jedne strane u ime tumačenja Pisma vezati savjesti, a s druge strane, tumačenja Pisma nabrzo dovoditi u suprotnost s istinama vjere. Pismo i njegovo tumačenje uklapa se više u misterij poziva i odaziva, traži razmišljanje, odlučivanje, predanje, a ne služi u našoj vjeri kao neke logaritmičke tablice.

Čujmo dalje Tomu: »U pogledu drugog — tj. u pogledu istraživanja smisla svetog teksta — također treba dvoje izbjeći. Prvo, da nitko ne ustvrdi da nešto očito krivo treba shvatiti u riječima kojima Pismo naučava stvaranje. Naime, Pismo je božanski predano, od Duha Svetoga, i zato u njemu ne može biti ništa krivo, kao ni u vjeri koja se uči na temelju Pisma. Drugo, da nitko silom ne tjera Pismo u jednom smislu tako da bi isključio druge smislove koji sadrže istinu te se mogu, u okviru svoga slova, prilagoditi Pismu.«

Možda nismo više navikli tako dugo usredotočiti pažnju na razmišljanje koliko traži ovakav Tomín tekst. Što hoće reći? Prvo, sačuvaj Bože da bi netko htio svoje krivo mišljenje potkrijepiti Pismom. Ali također ne valja ako netko svoje pravo mišljenje tako zastupa kao da ono jedino odgovara svetom tekstu. I opet se vraćamo na isto: istina Pisma i istina tumačenja nisu uvijek istovjetne. Zato se traži mnogo poučljivosti, obzirnosti i poniznosti u istraživanju pravog smisla Svetog pisma. To se traži i od bibličara i od onih koji prosuđuju bibličare, jer — da ponovimo Tomu — »da bi se iskresala iz Pisma istina vjere, potreban je dug studij i izvježbanost« koja nije svima moguća.

Citajući ovdje Tomu, čovjek ima dojam da čita nekog našeg suvremenika koji piše povelju slobodnog teološkog istraživanja u zanosu vjere, Crkvi poučljive.

U sklopu svega toga treba još upozoriti na vrlo značajnu Tominu nauku o bogočovječnosti Pisma (ako tako smijemo prevesti riječ »teandričnost«). Ponovno proučavanje te Tomine nauke omogućilo je u ovom stoljeću, od enciklike Leona XIII »Providentissimus Deus«, dublji teološki uvid u katoličku nauku o bogoduhosti Svetog pisma ili inspiraciji Svetog pisma. Jasnije je naime izražena narav bogočovječnosti Pisma ukoliko je bolje određen i udio ljudskog autora, svetog pisca. Na to upućuje epohalna enciklika Pija XII »Divino afflante Spiritu«, br. 556: »Jer, kao što naše doba donosi nova pitanja i nove poteškoće, tako ono Božjom pomoću pruža egzegezi i nova sredstva i nova pomagala. Ovdje treba, čini se, posebno spomenuti da su katolički teolozi, držeći se nauke svetih otaca, a osobito Anđeoskog i Zajedničkog naučitelja, narav i učinke božanskog nadahnuća zgodnije i savršenije istražili i izložili nego što se to običavalo prošlih stoljeća. Polazeći naime u svojim raspravama ođ činjenice da je pisac za vrijeme pisanja svete knjige 'organon' ili oruđe Duha Svetoga, i to oruđe živo i razborom obdareno, s pravom opažaju da se on pod utjecajem Božjim tako služi svojim sposobnostima i silama da svatko može u knjizi što ju je on napisao lako otkriti vlastiti značaj svakog pisca i na neki način pojedina obilježja i crte njegove osobe.« Koliko je ta nauka bliza Tominoj misli, opazit će svatko tko pažljivo pročita njegova razlaganja o proroštvu u *Sumi* (II II, qq. 171—174) i na srodnim mjestima.

Kad je, satrt radom za Krista i njegovu Crkvu, odložio pero na *Sumi*, koja ostade nedovršena, ovaj supergenij čovječanstva, u punoj sazrelosti svoje ljubavi — možemo reći: kao pripravu na smrt — piše kratak komentar Pjesmi nad pjesmama. Njegova biblijska teološka baština je trojaka: a) komentar *Psalmima* i Pjesmi više su djelo pobožnosti, mudre i učene; a) *Catena aurea* je zbirka otačkih tumačenja Svetog pisma za propovjednike; c) njegova biblijsko-teološka osjetljivost i pronicljivost Pisma došla je do izražaja nadasve u komentarima Matejeva i Ivanova Evanđelja te Pavlovih poslanica. No, da se osjeti Tomina »ishranjenost« Pismom, dosta je prolistati mali *Indeks biblijskih navoda* u *Sumi*, koji u Mariettijevu izdanju obuhvaća u najsitnijem tisku u tri stupca svojih 160 stranica. Tomi je Pismo uvijek »auctoritas« — polazna točka njegovih razlaganja »in corpore« po klasičnom njegovu »sic et non« postupku. Evo, npr., 7. članka 23. kvestije u »*Secunda secundae*« (i s tim ćemo završiti). Piše Toma: »U pogledu sedmoga, ovakav je po-

stupak: čini se da je i bez ljubavi krepost moguća.« Tome u prilog lojalno navodi tri razloga. Ali na to slijedi Tomin apodiktički, toliko puta u *Sumi* ponovljen: »Sed contra — Protiv toga stoji Apostolova: ... ako ljubavi nemam, ništa sam.«

Bio bi anahronizam tražiti u sv. Tome savršenstvo današnjeg pristupa Bibliji. Egzegetska se metoda stalno usavršava, a tako i pristup Bibliji općenito. Možda bi se temeljna razlika ondašnjeg i današnjeg pristupa mogla izraziti u vezi s Tominim shvaćanjem istine i autoriteta Biblije. Istina je za mnoge prvenstveno intelektualna datost, izvučena — apstrahirana — iz Biblije. Biblijska pak istina u krajnjoj definiciji jest Bog koji se razgovorom s čovjekom čovjeku otkriva. Biblija cijela svojom cjelovitošću »govori« cijelom čovjeku. U taj govor Biblije ne spada samo njezina misaonost nego i slikovitost, zvučnost sa svim prizvučjima itd. Česta je npr. u Bibliji, kao u književnosti uopće, zvučnost, gdje se misao saopćuje čovjeku i u zvukovnoj igri riječi i rečenica. Dakako, teologa može zanimati sama misao, bibličara teologa zanima sav njen okvir, sva njena datost. Taj psihološki aspekt riječi Božje, kao i mnogi drugi, bili su izvan promatranja skolastike, pa i sv. Tome. Ali, ima u sv. Tome nešto bitno što spada na vječno savršenstvo pristupa Bibliji: on je genij teologije, i zato prvenstveno eminentan istraživač Objave u Pismu i predaji Crkve; nadasve, on je genijalan vjernik, poklonik Biblije. A takav stav ostaje otvoren za uvijek sve savršeniji i cjelovitiji pristup Bibliji. U takvu stavu prema Pismu sv. Toma je uistinu »Doctor communis«.

SUMMARIUM

Doctrinam S. Thomae characteri theandrico S. Scripturae propinquam vult auctor. Pretiosa apud S. Thomam inveniuntur quoad regulas hermeneuticas genera litteraria, intentionem scriptoris. Quis melius S. Thomae partes hominis, scriptoris sacri, in Scriptura extulerit? Est enim scriptor sacer Spiritus Sancti organum vivum, verus homo, individuales notas prae se ferens, quas non difficile est acutae menti detergere. Veritatem revelatam Thomas ante omnia in Scriptura sacra scrutatus est. Hoc semper via recta appellabitur. Et in hoc Aquinas sequendus.